

РОЗДІЛ I

БАПТИСТИ, ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ХРИСТІЯНИ І П'ЯТИДЕСЯТНИКИ НА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРЕНАХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

*І. Луковенко, М. Мірошніченко** (м. Донецьк)

УДК 286.15

СТАНОВЛЕННЯ БАПТИСТСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Український євангельський баптизм має свої особливості, які можна прослідкувати в історії виникнення цього руху, формуванні його богослов'я та релігійної практики. Актуальність теми в першу чергу полягає у тому, що євангельсько-баптистська спільнота України займає потужне місце в релігійному житті України. Також слід зазначити, що баптизм відіграє одну з провідних ролей у суспільних, культурних, націєтворчих процесах в Україні та є невід'ємною складовою сучасного українського суспільства. Можна стверджувати, що ґрунтовний аналіз цього явища, яке отримало назву "український баптизм", є важливим напрямком сучасного українського релігієзнавства, в першу чергу у галузі конфесіології релігії. На сьогодні баптизм, як і більшість релігій в країні, після складних часів гонінь та випробувань, переживає час утвердження власної національної самобутності, власного обличчя. Це ставить питання пошуку ним власної національно-культурної ідентичності у порівнянні з національними проявами баптизму в інших країнах, наприклад у США, так, щоб дійсно можна було стверджувати про феномен саме українського баптизму.

Баптизм завжди був у полі зору дослідників, як у радянські часи, так і в сучасності. Очевидно, що у радянській атеїстичній науці баптизм, як і взагалі релігія розглядалися переважно з точки зору необхідності подолання «релігійних пережитків» та атеїстичної пропаганди. Тим не менше, у ті роки ми маємо певні здобутки у площині вивчення специфіки духовно-релігійного життя Російської імперії, у часи зародження євангельського руху та виокремлення рушійних чинників, що впливали на ці процеси. Серед радянських дослідників в першу чергу необхідно виділити праці О.І. Клібанова, Л.М.

* Луковенко І.Г. – кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії і релігієзнавства Донецького університету інформатики і штучного інтелекту; Мірошніченко М.І. – студентка Донецького університету інформатики і штучного інтелекту.

Мітрохіна, Ф.І. Гаркавенка, А.О. Єршова, В. Подоляка, П.Косухи, Ю.Поліщука та інших, які зробили певний внесок в аналіз історії євангельських християн-баптистів, хоча їх роботи на сьогодні виглядають надто заангажованими.

Тільки в сучасному релігієзнавстві – як в Україні, так і загалом на пострадянському просторі – стало можливим об'єктивне та неупереджене дослідження баптизму. Вагомим внеском у дослідження українського баптизму є праці як світських, так і конфесійних авторів, зокрема С.М. Савінського, Ю. Є. Решетнікова, М.С. Каретнікової, І.П. Плетта, які містять аналіз виникнення та специфіки євангельського руху в Україні наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. Особливості українського протестантизму, в тому числі і українського баптизму, стали предметом комплексних досліджень вітчизняних дослідників у галузі академічного релігієзнавства, зокрема таких, як В.Любащенко, П.Яроцький, П.Кралюк, О. Лахно, Ю. Вільховий.

Мета цієї статті – виявити особливості процесу формування баптистської спільноти на українських землях в контексті тогочасних подій релігійно-суспільного, релігійно-культурного, релігійно-національного життя. Повноцінному розкриттю проблеми сприятиме розв'язання **наступних завдань:**

- висвітлити особливості духовно-культурного стану суспільства напередодні виникнення перших баптистських українських спільнот;
- простежити процеси виникнення та розвитку баптизму в Україні;
- розглянути специфіку розуміння віросповідальних позицій європейського євангельського руху в реаліях перших десятиліть баптистського руху в Україні, що сформувалися в другій половині ХІХ- початку ХХ століття;
- висвітлити особливості впливів західно- та східнохристиянських традицій у формуванні феномену українського баптизму;
- розглянути особливості формування практичних аспектів життя баптистських громад у процесі формування власної релігійної традиції.

Об'єктом роботи є український баптизм. **Предметом** – процес формування самобутніх національних рис українського баптизму.

Основний зміст статті. Говорячи про передумови євангельського руху на українських землях у ХІХ ст., варто зазначити, що духовні пошуки, які мали на меті оновлення православної традиції або боротьбу із панівною релігією, сягають ще часів ХV—ХVІ століття. Тоді було відмічено виникнення раціоналістичних релігійних рухів стригольників, нестяжателів тощо. Вище духівництво жорстоко розправлялось з релігійними вільнодумцями, але їхні ідеї ще довго продовжували жити. Крім того, українські землі познайомилися з ідеями Реформації майже відразу, як цей рух виник у Європі. В середині ХVІІ століття в Православній Церкві відбувся розкол, який сприяв виникненню цілої плеяди рухів, об'єднаних у назві духовного християнства (молокани, христововіри тощо). Вони стали одними з передвісників євангелізму ХІХ

століття. До цього варто додати, що українські землі у ці часи, а також й пізніше, постійно ставали ареною інтенсивного духовного богошукання та територією, завжди відкритою для релігійних дисидентів як з Росії, так і Європи.

Просвітництво також наклало свій відбиток на християнське богослов'я і породило «нове богослов'я». Одним з найвидатніших представників епохи Просвітництва в Україні був філософ Г.С. Сковорода. При розгляді духовного здобутку цього мислителя можна побачити новий для того часу напрямок релігійної думки, який виявив тенденції до розвитку містико-раціоналістичних ідей. На його творчості позначився вплив німецького пієтизму, з яким Сковорода познайомився під час свого навчання за кордоном. Г.С. Сковорода репрезентував тенденцію особистого богошукання та відмови від формально-церковного розуміння віри.

Ці процеси вочевидь сприяли формуванню нової релігійності та виникненню на той час нових релігійних течій, зокрема таких, як духоборництво та молоканство, які були безпосередніми попередниками українського євангельського руху. Варто додати, що сам Г.С. Сковорода був безпосередньо причетний до становлення духовного християнства.

Завдяки ліберальним реформам в Російській імперії другої половини XIX ст. до певної міри змінився традиційний уклад життя українського селянина. Це позначилось і на релігійному розвитку. Один із перших лідерів євангельсько-баптистського руху В.Г. Павлов відзначав, що «... лиш з визволенням селян від кріпосної залежності, розпочалось пробудження релігійної свідомості українського та російського народу, яке виявилось в русі, назва якого є «штундизм» [Цит. за: Савинский С.Н. История Русско-Украинского Баптизма.- Одеса, 1995. – С.15].

Перші євангельсько-баптистські общини виникли в Україні у 60— 80-х роках XIX ст. на Півдні та Центрі України (Херсонська, Катеринославська, Київська, Таврійська губернії). Виникнення цих громад має свою передісторію та своїх попередників. Новоменонітське братство, яке виникло на Півдні України на хвилі євангельського пробудження, мало своїм зовнішнім поштовхом новопієтичний напрямок в штундизмі. Те, що феномен нового пієтизму виникає саме в Україні та ніде більше, явище саме по собі унікальне та потребує осмислення. У молоканському середовищі Таврійської губернії підготовчою сходинкою було виникнення новомолокан, так званих євангельських християн-«захарівців». Серед німців сформувались гуртки під назвою «штунда» (від нім. «Stunde» - «година»). Членів цих гуртків називали штундистами тільки оточуючі люди. Самі вони своє товариство називали «братством друзів Бога» [Савинский С.Н. История Русско-Украинского Баптизма.- С.42]. Штунда виникла вже на Півдні України серед лютеран і менонітів значно пізніше, ніж в Таврійській губернії. Згодом виникають штунди в громадах інших губерній Півдня України. Вони виникли спочатку в формі «вюстовських гуртків» (за іменем лютеранського проповідника Едуарда Вюста) та менонітських новопієтичних груп (на Хортиці). Членів цих гуртків та груп також називали штундистами, не розрізняючи одних від одного по

характеру. Самі ж вони вважали себе просвіченими світлом Євангелія «братськими менонітами», на відміну від церковних менонітів, які належали до офіційної общини. Священики Православної Церкви відносились до штундистів пієтичного напрямку терпляче, аж поки не виявились підозри у «спокушуванні» ними православних в «німецьку віру».

Пієтизм, відомий в Російській імперії як штундизм, вважається важливим елементом передісторії українського баптизму. Він концентрувався на особистій вірі та її проявові в житті віруючого. Цілком природно, що проповідники пробудження, що звіщали каяття та обернення, як наприклад пастор Вюст, користувались великою популярністю в тих німецьких колоніях на Півдні Росії, які були під впливом пієтизму [Дік Йоханнес. Новые мехи для молодого вина. О структуре первых русских баптистских общин на юге Украины // Богословские размышления. – 2006. - №6. – С.101].

Штундисти новопієтичного спрямування, утворили свої групи спочатку серед менонітів, відразу заявили про свій вихід з офіційних церковних приходів та відмовились від «пропавших церков», утворивши «особливу общину, в якій життя відповідало сповіданню». Новопієтичні штундисти, на відміну від «братства друзів Бога», зазнавали з самого початку не тільки утисків з боку своїх колишніх церков (менонітської та лютеранської), але і переслідувалися як сектанти з боку офіційного православ'я та держави. Вже тоді в них зустрічалось щось нове, що могло б докорінно змінити релігійне життя не тільки в німецьких колоніях, але й в суміжних з ними українських селах [Плетт И.П. Зарождение церквей ЕХБ. - Издательство "Христианин" СЦ ЕХБ, 1994. – С.32].

Українці до євангельського пробудження, які жили пліч-о-пліч з німцями-колоністами протягом 50—60 років і були часто в них найманими робітниками, завжди вперто зберігали свої побутові звичаї та вірування і не хотіли ніколи переймати від німців не тільки їх віру, але навіть і господарські поліпшення. До євангельського пробудження вони ставилися з підозрою. Проте, як могло статися, що багато з них протягом яких-небудь десяти років після початку пробудження все ж відвернулись від православ'я і перейняли «німецьку віру», з подивом говорили і писали православні дослідники.

Тут потрібно зробити суттєве заперечення: українці не перейняли вірування німецьких колоністів. Ніхто з них не став лютеранином, реформатом або менонітом. Доки хвиля євангельського пробудження не охопила російських німців, воно (пробудження) не торкнулось і українців. Німців-колоністів пробудження торкнулось дещо раніше тому, що їм була доступна Біблія — майже всі вони мали в домах Біблію рідною мовою, чого були позбавленні до останнього часу українці. Крім цього, німці не були в кріпацькій залежності. З іншого боку, пробудження, що перейшло на українців, не стало початком такого ж руху у середовищі Православної Церкви. А тому українці, так би мовити, обрали серединний шлях — між традиційними європейськими протестантами та своєю Православною Церквою, утворивши окреме явище.

Принциповим було зауваження, що для більш глибокого релігієзнавчого розуміння процесу, що відбувався, треба враховувати феномен індивідуальної релігійності, власного релігійного досвіду перших українських штундистів, їх внутрішню мотивацію.

Одним з перших українських штундистів, що пережив досвід навернення, був житель села Основи Одеського повіту селянин Онищенко. Перебуваючи в робітниках у німців неподалік від м. Миколаєва, він, в пошуках істини спасіння, зблизився з німцями-штундистами, які не відвідували кірхи, а обмежувались релігійними спілкуваннями в своїх домах. Онищенко приєднався до віруючих колоністів, які називались «братами» і які були прихильниками хрещення дітей. Коли він повернувся в своє село, то почав ділитися своїм пізнанням Господа з сусідами. В нього з'явився ревний послідовник Михайло Ратушний (1830— 1915 гг.). Невдовзі утворилась перша громада українських штундистів, як їх стали називати по однаковості релігійних вправ з німцями-штундистами із сусідніх колонії Рорбах. На своїх зборах, які вони проводили після церковного служіння, штундисти читали Новий Завіт синодального видання. Інтерес до подібних занять пояснювався насамперед тим, що частина парафіян не задовольнялася мізерними знаннями Священного Писання, які міг дати їм місцевий православний священик, а по-друге, прагненням грамотних селян самостійно читати і розуміти Слово Боже [Заватски В. Евангелическое движение в СССР после Второй мировой войны. – М., 1995. – С.32].

Через те, що українські штундисти постійно спілкувались з менонітами та штундистами німецьких колоній, то їх вплив не міг залишатись безслідним для українських штундистів. Як відомо, штундисти збирались, розмірковували над Писанням, а в ньому ясно викладено вчення про водне хрещення. Тому не дивно, що штундисти потягнулись до хрещення за вірою.

Хоча багато штундистів цілими громадами приймали хрещення і переходили в баптизм, в документах, в більшості випадків, їх все одно називали штундисти або штундо-баптистами. У цьому було зацікавлене православне духовенство, яке переслідувало прихильників цього руху, особливо після того, як в 1894 р. штундизм був визнаний шкідливою сектою. Тому в документах того часу, коли вони пишуть про штундистів, не завжди можна зрозуміти, чи то мова йде справді про штундистів, а чи ж про баптистів. Представники українського штундизму й інших євангельських напрямків називали себе руськими баптистами і євангелістами. Однак відмінності їх від петербурзького євангельського руху і російського баптизму були суттєвими, зокрема в розумінні апостольської наступності, рукопокладення, хрещення і причастя. Проте всі ці відмінності євангельських християн, баптистів, християн віри євангельської мали не догматичний, а локально-культурний і організаційний характер. Зокрема свою роль відіграла і соціальна база цих рухів: якщо в Україні це були переважно селяни, то російський баптизм мав основою петербурзьку аристократію.

На тлі цих історичних процесів відбувається самоусвідомлення, самоідентифікація українських баптистів як нового явища. Євангельський

протестантизм в Україні не тільки утворює міжцерковну протестантську спільноту: він поєднує західну і східну християнські традиції. Віддзеркалення європейської Реформації в українській історії має власну специфіку. Щоб зрозуміти всю сутність українського баптизму, потрібно пам'ятати, що на пробуджених християн впливали традиції різних віросповідань. Це були штундисти з лютеранських общин, які тримались дитячого хрещення. Вони не виходили з лютеранських церков, а тільки в визначений час збирались на біблійну чи молитовну годину. Також український баптизм XIX століття, на етапі осмислення своєї богословської позиції, без сумніву перебував під впливом німецького баптизму. Значною мірою впливали і братські меноніти, які успадкували від староменонітів обряд омивання ніг, відмову від зброї та неприйняття присяги в армії.

Взагалі, один з важливих структурних елементів пієтизму, як одного з коренів українського євангельського руху, це є спілкування. Пієтизм, як правило, відтворював особисту віру в умовах спілкування. Нова віра почала вкорінюватися в Україні саме з того моменту, коли почали утворюватись групи віруючих. Традиційно міцне в сільському суспільстві тяжіння до колективу перенеслося і на нове співтовариство віри.

Діяльність біблійних товариств (Британського, а потім і Російського) відкрила доступ простим селянам до Святого Письма. Для євангельських церков це позначилось на духовному зростанні, поширенні біблійної грамотності, тексти Святого Письма та духовна література стали засобом місіонерської праці. Розповсюджуючи книги, євангельські книгоноші отримали доступ практично до кожного українця [Черенков М.М. Європейська реформація та український протестантизм: Генетико-типологічна спорідненість і національно-ідентифікаційні виміри сучасності: Монографія. – Одеса, 2008. – С.344]. В цьому сенсі важливо, що німці колоністи, коли проводили служіння з першими баптистами-українцями, зіткнулися з повною безграмотністю, а також відсутність традиції розуміння Святого Письма. Тоді вони почали їх вчити грамоті та основам євангельської віри.

Українські баптисти могли перейняти структуру молоканських громад. Молокани, заперечуючи церковну ієрархію, з точки зору церковної структури були дуже близькі з українськими баптистами, що виникли. В ролі прототипу залишались німецькі баптисти на Україні, які в 1860-ті сильно нагадували братських менонітів. В ці роки суттєвих відмінностей між цими групами, які мали єдині корені, не було [Дик Йоханнес . Новые мехи для молодого вина: О структуре первых русских баптистских общин на юге Украины // Богословские размышления. – 2006. - №6. – С. 104].

Познайомившись з баптизмом через братніх менонітів і безпосередньо через баптистів, відроджені християни стали перед необхідністю зайняти певну позицію відносно хрещення та організації своїх церков. Деякі штундисти охоче приймали водне хрещення як принциповий припис Слова Божого. Так, М. Ратушний, Цимбал, Рябошапка і багато інших хрестилися з радістю. Було чимало й таких, які противилися водному хрещенню. Значним проповідником і, мабуть, керівником таких штундистів став Герасим Балабан.

Традиційно аналізуючи впливи на виникнення євангельського руху в Україні, визнається особлива роль німецьких колоністів, але загальним є контекст історії православ'я і православного вільнодумства. Німецькі колонії, як чинники західного культурного впливу, відігравали важливу роль в історії українського християнства, однак запозичені ідеї і моделі реалізувалися в іншому контексті, в ареалі православної культури. І що цікаво, український баптизм синтезував впливи західних і східних традицій, не збігаючись цілком ні з першою, ні з другою.

Богословська самосвідомість українських євангельських протестантів стверджується на західних віросповідних документів, але відбирає в них лише те, що узгоджується з культурним та історичним контекстом. Специфіка соціально-богословської позиції українських євангельських Церков стає зрозумілою при зіставленні її з православною традицією.

Як зазначають історики Православної Церкви, виникненню євангельського руху передувала всебічна криза офіційної Церкви, у тому числі її соціально-богословської позиції і соціально-економічної діяльності. Євангельський рух змінював не тільки акценти у віровченні і служінні, а й запропонував новий соціальний образ християнства. Запити соціальної справедливості і духовні пошуки народу поєдналися і знайшли вираження в альтернативній духовності і церковності. Як зауважує дослідник євангельського руху в СРСР В.Заватскі, "слов'янський євангельський рух виникає у формі духовного відродження, відповідає на кризу православної церкви і має глибоке біблійне підґрунтя" [Цит. за: Черенков М.М. Європейська реформація та український протестантизм: Генетико-типологічна спорідненість і національно-ідентифікаційні виміри сучасності – С.578].

Цікаво, що спочатку штундисти намагалися не розривати зв'язків з православ'ям, однак зростання підозрливості та занепокоєння серед православного духовенства і те, що це супроводжувалося переслідуваннями штундистів, спонукав останніх шукати самовизначення за межами державної Православної Церкви. У 1869 р. громади штундистів відвідав дуже напористий німецький баптист Йоханн-Герхард Онкен. Він переконав їх у необхідності хрещення новонавернених. Деякі громади під його впливом також прийняли і освячення пасторів [Заватски В. Евангелическое движение в СССР после Второй мировой войны. – М., 1995. – С.33].

Український баптизм, який з перших кроків свого існування підживлювався біблійним текстом з рук книгонош і просвітителів-народників, був вихованим на майже містичному відношенні до Писання, завжди відрізнявся строгим проведенням принципу "Sola Scriptura" в побудові свого благочестя і віри.

Біблійний критицизм і лібералізм, який вразив західний баптизм з середини ХІХ століття не мав поширення в євангельсько-баптистському середовищі Російської імперії, яке було соціально орієнтовано на середній клас і селянство. Біблійний консерватизм і фундаменталізм мав практично стовідсотковий вплив у цій релігійній групі. На практиці це означало, що російський синодальний переклад Біблії вважався абсолютно незаперечним

авторитетом в усіх питаннях віри, церковного устрою і навіть практичного життя. Дуже часто цей біблійний текст сприймався не тільки богонатхненним за змістом і значенням, а й за буквою написання. Для пересічного баптиста українського братства допущення можливості помилки синодального тексту сприймалося як блюзнірство. Власне, таке ставлення було характерним не тільки для євангельських віруючих, але і для більшості православного населення, хоча частіше за все по відношенню до церковно-слов'янського тексту [Решетников, Ю., Санников, С. Обзор истории Евангельско-баптистского братства на Украине.– Одесса, 2000. – С.156]. Рішучий поворот у бік Писання як головного джерела віри в той же самий час означав і рішучу відмову від традиційних форм виявлення віри.

Примітно, що спочатку баптисти головну увагу приділяли практичним питанням життя і тільки потім - глибоким істинам: вченню про Бога, про суд, про влаштування церковного служіння тощо.

Першим документом, який прояснював богословську ідентичність українських євангельських протестантів, можна вважати "Краткий катехизис или изложение вероисповедания русских баптистов", складений у 1879-1880 рр. І. Рябошапкою. У документі одразу заявлено, що "все, сказане у Символі Православної Церкви, є вірним і з усім погоджуємось, тому що там все згідно із Св. Письмом" (Положення І).

Відмінності починаються з реалізації спільного кредо у формах церковності, організації громадського життя, служіння, розумінні літургії і таїнств – у соціальному вимірі, де категорії особистої духовності повинні узгоджуватись і розмежуватись з дискурсом влади й інституціональної релігійності. Так, наприклад, Рябошапка заперечує ієрархію служителів і їх посередницькі функції у спасінні та відносинах з Богом: "Господь посилає служителів, тільки ми не очікуємо ні від кого з них спасіння, а тільки від Господа через Ісуса Христа" (Положення II). Також заперечуються церковні посади і авторитети: "Ми визнаємо верховного голову Господа нашого Ісуса Христа. Інших верховних голів ми не визнаємо" (Положення VI). У документі стверджується розуміння хрещення як свідомого і вільного рішення, особистого акта віри, можливих лише для дорослої людини: "Ми віримо, що на основі слова Божого святе хрещення полягає у тому, що здійснюється служителем, який промовляє: "Пам'ятай, брате, що обіцяєш служити Богу у чистій совісті вірно і до гробу. Свідками того є небо, земля, вода, брати і сестри, і я хрещу тебе во ім'я Отця і Сина і Святого Духа" (Положення VI).

Всі таїнства доступні лише для членів Церкви, які прийняли водне хрещення і живуть християнським життям, бо таїнства є "благодатні і святі засоби, дані і встановлені самим Господом Ісусом Христом для всіх його послідовників, тобто вірних християн, прийнятих членами через Святе Хрещення" (Положення V) [Черенков М.М. Європейська реформація та український протестантизм: Генетико-типологічна спорідненість і національно-ідентифікаційні виміри сучасності. – С.345].

Рябошапка просто виклав практичну сторону понять, які відрізняли їх від православ'я. Особливий наголос було зроблено на хрещенні. Перший час

штундисти ще відвідували церковні православні богослужіння і не розривали своїх зв'язків з церквою. Для хрещення дітей, здійснення шлюбів і поховання померлих вони ще зверталися до православних священиків і не нехтували ними. Коли ж їх зібрання стали переслідувати, що супроводжувалося відбиранням літератури, вони повністю відвернулися від православ'я.

Більшість українських протестантів пояснює свої відмінності від традицій історичних Церков не богословськими, а зовнішніми, культовими, організаційними формами і правилами: "Основна культова відмінність, що відрізняє нас від православної чи католицької церков у тому, що обряд хрещення в нас виконується, коли людина досягає певної духовної зрілості, щонайменше в шістнадцять-сімнадцять років. При хрещенні ми ставимо запитання. Якщо людина (підкреслюю – вже досить доросла) впевнено відповідає на них, приймаємо її до громади. Наш новий брат чи сестра бере участь у житті громади, відвідує молитовні збори тощо. Якщо ж порушує приписи Святого Письма, одновірці бесіднують з ним, напучують, інколи навіть ставиться питання про виключення з громади..." [Ми йдемо до людей // Людина і світ. – 1991. – №1. – С.24].

Таким чином, баптистський рух в Україні який починається від середини ХІХ ст. у середовищі німецьких колоністів різного релігійного спрямування, лише з часом набуває поширення серед українського православного селянства. Бачимо, що, як феномен, баптистська спільнота, яка складалася з українців та стала основою для формування української баптистської церкви, формувалася під безпосереднім впливом духовно-релігійного розвитку цих земель. Український баптизм пройшов шлях через євангельське пробудження, що охопило майже всі етно-конфесійні колонії Півдня України, через власний досвід піонерів баптистського руху, через різні форми свого вираження, став феноменом, який зайняв середнє місце поміж власно традиціями європейських протестантських течій (не ототожнившись з ними) та традиціями східного, православного християнства, з якого вийшли українські баптисти.

А н о т а ц і ї

Стаття І.Г. Луковенка та М.І. Мірошніченко "Особливості виникнення баптистського руху в Україні" присвячена аналізу передумов виникнення та становлення євангельського баптистського руху в Україні, формуванню специфічних національних рис у нього в перші десятиліття його існування на українських землях. Стверджується, що самосвідомість українських євангельських протестантів стверджується на західних віросповідних документах, але відбирає з них лише те, що узгоджується з культурним та історичним контекстом. Обґрунтовується теза про те, що специфіка соціально-богословської позиції українських євангельських Церков стає зрозумілою при зіставленні її з православною традицією, культурним та історичним контекстом.

Ключові слова: український баптизм, штундизм, пієтизм, євангельський рух, духовні пошуки.

Статья И.Г.Луковенко, М.И. Мирошниченко "Особенности возникновения баптистского движения в Украине" посвящена анализу предпосылок возникновения и становления евангельского баптистского движения в Украине, формированию специфических национальных черт в первые десятилетия его существования на украинских землях. Утверждается, что самосознание украинских евангельских протестантов основывается на западных вероисповедных документах, но отбирает в них только то, что согласуется с культурным и историческим контекстом. Обосновывается тезис о том, что специфика социально-богословской позиции украинских евангельских церквей становится понятной при сопоставлении ее с православной традицией, культурным и историческим контекстом.

Ключевые слова: украинский баптизм, штундизм, пиетизм, евангельское движение, духовные поиски.

Article by I.H. Lukovenko and M.I. Miroshnichenko "Peculiarities of origin of the Baptist movement in Ukraine" is devoted to the analysis of the prerequisites of the rise and formation of the Evangelical Baptist movement in Ukraine, formation of specific national features in the first decades of its existence on Ukrainian soil. The article claims that self-consciousness of Ukrainian Evangelical Protestants is based on Western denominational documents, but picks from them only what is consistent with the cultural and historical context. The authors prove that the specificity of social and theological positions of Ukrainian Evangelical churches becomes understandable when compared with the Orthodox tradition, cultural and historical context.

Keywords: Ukrainian Baptists, Shtundizm, Pietism, Evangelical movement, spiritual quest.

М. Иванов * (м. Москва, Росія)

УДК 277.4:27-282.3(=16)

РОЛЬ ВЕРОУЧЕНИЯ В ИСТОРИИ ЕВАНГЕЛЬСКИХ ХРИСТИАН-БАПТИСТОВ НА ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Евангельско-баптистское движение на Восточнославянском пространстве возникло и развилось во второй половине XIX – начале XX века. Отдельные анклавы евангельского пробуждения возникают в Российской империи в 60-е годы XIX в. В это же время начинают появляться и первые вероучительные тексты, отражающие взгляды религиозных новаторов. Согласно известному мнению, евангельско-баптистское движение не носило доктринального характера, а было движением духовного возрождения⁸. Отчасти с этим можно согласиться, так как разработанная теология действительно не была его изначальной отличительной чертой. В то же время само наличие, пусть и не

* Иванов М.В. – магистр теологии, руководитель отдела богословия и катехизации Российского союза евангельских христиан-баптистов.

⁸ Савинский С.Н. История русско-украинского баптизма. Учебное пособие. – Одесса, 1995. – С. 4-6.